

Bevarandeplan Natura 2000

(Enligt 17 § förordningen om områdesskydd 1998:1252)

Rattån, Torsby kommun, Värmlands län

Områdeskod och namn:	SE0610168 Rattån
Mittpunktskoordinat:	1339657 - 6698652
Totalareal:	10,7 ha
Totalsträcka:	4,5 km
Fastställd av Länsstyrelsen:	2010-05-10
Uppdaterad senast:	2010-01-19
Områdestyp:	Området är utpekade enligt Habitatdirektivet
Ägandeförhållanden:	Privat samt Bergvik Skog AB och Stiftelsen Rattsjös skogsvårdsfond

Beskrivning av området

Rattån slingrar sig genom ett kuperat skogslandskap från Rattsjön i söder till Mangslidälven i norr. På vägen från Rattsjön mot Mangslidsälven passerar vattendraget Nedre och Övre tjärnen. Rattån hyser höga naturvärden genom förekomst av den hotade flodpärlmusslan. År 2003 genomfördes biotopvård i form av utläggning av lekgrus för öring. Biotopvården gynnar även flodpärlmusslan, dels genom att skapa fler gömslen och ståndplatser för musslan och dels genom att gynna förekomst av öring, vilka utgör värddjur för flodpärlmusslans larver. Rattån omges huvudsakligen av morän. Moränen med sitt sten- och grus innehåll ger här rätt förutsättningar för bl.a. flodpärlmusslans existens. I den nedre delen löper ån genom ett område med finkornig jord i form av lera och silt, innan ån avslutar sitt lopp genom en sandig isälvsavlagring. De finkorniga jordarna i Rattåns omgivning gör att ån är känslig för verksamheter som kan orsaka markskador i avrinningsområdet.

I uppströmsliggande Rattsjön har förekommit utsättning av främmande arter, t.ex. röding.

Rattån är okalkad med relativt stabil vattenkemi och används som referensvattendrag inom kalkningsverksamheten.

Rattån har utpekats inom miljömålsarbetet (Levande sjöar och vattendrag) som ett av Värmlands mest skyddsvärda vattendrag. Rattån är även utpekad som ett nationellt värdefullt vattensystem för både naturvård och fiskevård.

Inom vattenmyndighetens arbete med vattenförvaltning utgör Rattån en vattenförekomst, SE 669877-133959. Vattenförekomsten bedöms ha god ekologisk status enligt vattenförvaltningsförordningen (SFS 2004:660) och Naturvårdsverkets handbok för statusklassning (2007:4). Med stöd av vattenförvaltningsförordningen (SFS 2004:660) har som miljö kvalitetsnorm föreslagits att god ekologisk status ska bibehållas i vattenförekomst SE669877-133959. Miljö kvalitetsnormen fastställs genom beslut 22 dec. 2009.

Ingående naturtyper enligt habitatdirektivet

Habitatkod	Habitatnamn	Areal (ha)
3260	Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor	2,3

Ingående arter enligt habitatdirektivet

Artkod	Artnamn
1029	Flodpärlmussla <i>Margaritifera margaritifera</i>

Bevarandesyfte och bevarandemål

Syftet med Natura 2000-området Rattån är att bidra till att upprätthålla gynnsam bevarandestatus för den ingående naturtypen, *vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor*, och den ingående arten, *flodpärlmussla*, på biogeografisk nivå. För att detta Natura 2000-område ska bidra till att uppnå gynnsam bevarandestatus för listad naturtyp och art krävs att nedanstående bevarandemål uppfylls. Då bevarandemålen uppnås anses områdets utpekade naturtyp och art ha gynnsamt tillstånd.

Art/naturtyp	Bevarandemål
Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor (3260)	<p><i>Areal</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Naturtypens bibehålls i hela området (2,3 ha). <p><i>Strukturer och funktioner</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Bottenfaunan ska uppfylla klass 1 eller 2 enligt bedömningsgrunderna i handboken "Statusklassning för sjöar, vattendrag, kustvatten och vatten i övergångszonen" (2007:4) vid provtagningsplats 17BTF0196 Sågbacken. - Vattenlevande organismer ska ha fria vandringsvägar inom Natura 2000-området. - pH får inte understiga 6,2 vid något mätillfälle enligt kalkeffektuppföljningens handbok "Kalkning av sjöar och vattendrag" (2002:1). - Medelvärde av totalfosforhalten från respektive provtagning ett specifikt år får inte överstiga 15 µg/l enligt kalkeffektuppföljningens handbok "Kalkning av sjöar och vattendrag" (2002:1) vid provtagningsplatserna 17STA0308 Rattsjön, mitt, samt 17STA2197 Rattån, Sågbacken. - Medelvärde av turbiditeten från respektive provtagning ett specifikt år får inte överstiga 1 FNU enligt kalkeffektuppföljningens handbok "Kalkning av sjöar och vattendrag" (2002:1) vid provtagningsplatserna 17STA0308 Rattsjön, mitt, samt 17STA2197 Rattån, Sågbacken.

	<p><i>Typiska arter</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Fiskfaunan ska uppfylla VIX-klass 1 eller 2 enligt bedömningsgrunderna i handboken "Statusklassning för sjöar, vattendrag, kustvatten och vatten i övergångszonen" (2007:4) vid elfiskelokalen Sågbacken 17ELF0246. <p><i>Övrigt</i></p> <p>God ekologisk status ska bibehållas i vattenförekomst SE 669877-133959.</p>
Flodpärlmussla (1029)	<p><i>Populationsutveckling</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Den uppskattade totalpopulationsstorleken flodpärlmussla bibehålls eller ökar jmf med 2000 års inventering (1600 st). - Andelen musslor under 5 cm ska inte understiga 20 % av populationen. - Musslor mindre än 2 cm ska förekomma. <p><i>Livsmiljö</i></p> <p>Populationen av öring vid elfiskelokal Sågbacken 17ELF0246 ska inte understiga, för 0+ 15 öring/100m² och för >0+ 20 öring/100m², enligt resultat efter standardiserat elfiske enligt SS-EN 14011.</p>

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus

För att naturtypen *vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor* samt arten *flodpärlmussla* ska uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus på lång sikt bör nedanstående förutsättningar uppfyllas.

3260 Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor

- Bibehållna eller förbättrade förhållanden avseende vattenföring och flödesdynamik.
- Ingen eller obetydlig påverkan av fragmentering (dämmen och andra vandringshinder), kanalisering, invallning, flottledsrensning mm.
- Fria vandringsvägar i anslutande vattensystem.
- Naturliga omgivningar med strandskog/svämskog, våtmarker och mader.
- God vattenkvalitet. Låg grad av antropogen belastning avseende försurande ämnen, närsalter, miljögifter och partiklar (grumlande ämnen).
- Strandzon med naturliga erosions- och sedimentationsprocesser.
- Naturlig artsammansättning utan negativ inverkan av främmande arter eller fiskstammar.

1029 Flodpärlmussla

Flodpärlmusslan är helt knuten till rinnande vatten med sand-, sten- eller grusbotten. Permanent vattenflöde, relativt hög strömhastighet och i de flesta fall ett klart, syrgasrikt, näringsfattigt och välbuffrande vatten med stabilt pH är ett krav för att arten ska trivas och reproducera sig. En hög strömhastighet och syrerikt vatten gynnar nedbrytning av organiskt material och minskar risken för igenslamning. Lokal reproduktion av öring eller lax är ytterliggare förutsättningar för flodpärlmusslans överlevnad. Musslans larver lever som parasit på gälarna hos ung öring och lax och fiskarna utgör därmed en del av flodpärlmusslans livscykel. För att kunna tillväxa måste den lilla musslan hamna på en plats i en sand- eller grusbotten som genomströmmas av friskt vatten, så att musslan kan andas och filtrera näring. Spridning sker inom det aktivitetsområde som utnyttjas av småöringar, särskilt viktig är

spridningen uppströms. Vandringshinder kan omöjliggöra återetablering av en utgången lokal population. Spridning sker normalt sett inte mellan vattensystem.

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

3260 Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor

- Reglering av vattenföring, dammbyggnationer och dylikt
- Anläggningar som blir vandringshinder eller på liknande sätt fragmenterar vattendraget.
- Ovarsamt skogsbruk i vattendragets omgivning; kan ge ökad instrålning/temperatur, minskad tillgång på död ved, ökat tillflöde av organiskt material samt körskador som orsakar grumling och igenslamning av bottenarna.
- Intensivt jordbruk i vattendragets omgivning; ökad risk för erosion/grumling samt läckage av näringsämnen och bekämpningsmedel.
- Kanalisering, fördjupning och invallning för att förhindra översvämningar.
- Vattenuttag under perioder med låga flöden.
- Vägbyggen, järnvägar och andra anläggningar i bäckens närområde som kan påverka vattendragets naturvärden.
- Utsättning av främmande arter vilka kan rubba den naturliga artsammansättningen i vattendragen. Exempelvis kan utsättning av icke lokal öring påverka det inhemska öringsbeståndet negativt. Vidare utgör signalkräftan ett hot mot flodkräfta genom spridning av kräftpest.

1029 Flodpärlmussla

(hotbilder utöver de som nämns för naturtyp 3260)

- Försurning skadar flodpärlmusslan dels genom försämrade betingelser för öring, dels genom minskad halt av tillgängligt kalk i vattnet.
- Hot mot öringens förekomst, spridning och lek, och därmed brist på värd fisk, vilket i sin tur hämmar förnyringen av flodpärlmussla.
- För mycket bäver; bäverdämnarna skapar vandringshinder för värd fisken samt bromsar vattenflödet vilket kan leda till syrefattigt vatten och risk för igenslamning.
- Körning i vattendraget i samband med t.ex. skogsbruksåtgärder.

Sammanfattad hotbild Rattån

Skogsbruk är den dominerande markanvändningen i avrinningsområdet och utgör därmed det största hotet. Rattåns omgivning har mycket stor andel finkorniga jordarter, fin sand och mjåla, vilket avsätts på åns botten till följd av bl.a. körskador och diken. I samband med byggnation av en skogsbilväg på 1990-talet drog man vägens huvuddike dragits rakt ut i ån. Detta har medfört att finpartikulärt material har avsatts hela vägen nedströms. Mindre åtgärder vidtogs i form av sedimentationsbassänger, men det var först när dikets kanter blev vegetationsklädda som grumligt vatten slutade läcka från diket. Bäver finns i ån och kan med sina dämningar påverka flodpärlmusslan negativt.

Bevarandeåtgärder med tidplan

Följande bestämmelser bidrar till att naturtypen *vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor* samt arten *flodpärlmussla* uppnår bevarandemålen i Natura 2000-området Rattån.

Gällande regelverk 2010

- Enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område, t.ex. en överfart i samband med skogsbruksåtgärder.
- Med stöd av 26 kap. 9 § miljöbalken får Skogsstyrelsen meddela de förelägganden och förbud som behövs för att miljöbalken ska efterlevas i samband med åtgärder som regleras i skogsvårdslagen, t.ex. om en åtgärd bedöms vara tillståndspliktig enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.
- Strandskydd (100 meter) gäller delar av Rattån enligt 7 kap. 13-18 §§ miljöbalken.
- För markavvattning råder tillståndsplikt enligt 11 kap. miljöbalken.
- Anmälningsskyldighet eller tillståndsskyldighet för vattenverksamhet råder enligt 11 kap. miljöbalken.
- Vid skötsel av jordbruksmark skall hänsyn tas till naturvårdens intressen (12 kap. 8-10 §§ miljöbalken). Länsstyrelsen kan meddela föreskrifter om hänsyn för växt- och djurliv.
- Bekämpningsmedel och gödningsmedel får inte användas i närheten av ytvatten (SFS 1998:947 och SNFS 1997:2)
- Fiskerilagen 2 kap. 16 § innebär krav på tillstånd för utsättning av både fisk och av kräftor.
- Flodpärlmusslan är fredad enligt 5 § förordning (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen.
- Riksintresse för naturvård enligt 3 kap. 6 § miljöbalken, hela Natura 2000-området.
- Riksintresse för naturvård enligt 4 kap. 8 § miljöbalken.
- Anmälningsskyldighet för avverkningar större än 0,5 ha enligt 15 § skogsvårdslagen.
- Enligt 30 § skogsvårdsförordningen (1993:1096) ska hänsyn tas till naturvården och kulturmiljövården i samband med skogsbruksåtgärder.
- Samrådspikt enligt 12 kap. 6 § miljöbalken för verksamheter eller åtgärder som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsskyldighet enligt andra bestämmelser i miljöbalken om de kan komma att väsentligt ändra naturmiljön.

Rattån ingår i Övre Fryksdalens fiskevårdsområde.

Behov av ytterligare bevarandeåtgärder

För att bevara naturvärdena i Rattån är det viktigt att hela vattendraget och dess närhet skyddas. Detta kräver välplanerade aktiva åtgärder. Nedan följer exempel på åtgärder samt hänsyn som bör tas i vattendragets närhet och i vissa fall även bör tillämpas i hela tillrinningsområdet.

- På skogsmark som gränsar till ån ska träd och buskar lämnas i den utsträckning som rekommenderas enligt Skogsstyrelsens föreskrifter (SKSFS 1993:2). Eventuell skötsel inom kantzonen bör gynna inslag av lövträd, förekomst av grova träd samt förekomst av döende och döda träd. De flesta kantzoner fungerar dock bäst om de får utvecklas fritt.

- Körning i samband med avverkning bör undvikas vid vattendrag och i kantzon (AR, SKSFS 1993:2).
- Avverkningsytor i vattendragets tillrinningsområde bör planeras så att ytavrinningen "filtreras" genom våtmarker eller andra fungerande ekologiska skyddszoner.
- Överfarter av vattendrag som mynnar i Natura 2000-området ska undvikas. Måste överfarter anläggas så ska alternativa lösningar vara väl utredda och samrådats med Länsstyrelsen för att bästa lösningen ska uppnås.
- Om skyddsdikning måste göras i tillrinningsområdet bör diken ej nå vattendragen. Vidare bör sedimentationsbassänger anläggas. Detta gäller samtliga diken innan de når Rattån.
- Virkeslagring bör ej ske i vattendragens kantzon.
- Rensning av diken, bäckar och åar undviks eller utförs med stor hänsyn enligt miljöbalkens allmänna hänsynsregler.
- Anläggning av sedimentfällor bör göras vid diken som orsakar utflöden av igenslammandepartiklar.
- Uttag för bevattning bör ej göras vid lågt vattenstånd.
- Inom jordbruksmark bör skyddszoner i form av obrukade eller oplöjda skyddszoner anläggas längs vattendraget. Detta för att minska tillförsel av näringsämnen och bekämpningsmedel.
- Aktiva insatser kan behövas för att minska bäverns aktiviteter i vattendraget. Enligt Jaktförordningen får Länsstyrelsen ge tillstånd till att bävrars boplats och dammbyggnad förstörs. Tillstånd till sådan förstörelse under tiden den 1 september - den 30 april får dock endast lämnas om det är absolut nödvändigt för att förhindra allvarliga skador. Bävers dammbyggnad, men däremot inte boplats, får förstöras utan tillstånd under tiden den 1 maj – den 31 augusti i hela länet. Under tiden den 1 oktober – den 10 maj är det allmän jakttid på bäver.
- Vid eventuella vägbyggen i vattendragens kantzon bör avståndet mellan väg och vattenmiljö vara minst 30 m. Vägdiken bör inte mynna direkt i vattnet. Eventuella vägtrummor ska placeras så de inte utgör vandringshinder. Detta innebär att vägtrumorna läggs under eller i nivå med vattendragets naturliga botten. Ett alternativ är att använda valvbåge vilket är att föredra ur biologiskt perspektiv.
- Eventuellt ytterligare biotopvård för att gynna flodpärlmussla och öring.

Förslag till skydd

Rattåns Natura 2000-värden samt naturvärden i övrigt, bedöms vara i behov av ett starkt långsiktigt områdesskydd med plan för skötsel och restaurering. Även strandnära områden där hänsynen till vattendraget kan innebära avsevärt försvårande av pågående markanvändning, ska säkerställas på lämpligt sätt. Tidsplanen för arbetet med områdesskydd är osäker. Fram till dess bedöms tillståndsplikten enligt miljöbalken 7 kap. 28 a §, samråd enligt miljöbalken 12 kap. 6 §, samt *miljöhänsyn vid skogliga åtgärder* enligt skogsvårdslagen, vara de viktigaste åtgärderna för att uppnå en långsiktig och hållbar vattenvård för bevarandet av naturvärdena inom vattendraget Rattåns påverkansområde. Landområden i anslutning till vattendraget som hyser egna höga naturvärden, exempelvis nyckelbiotopskvalitet, bör säkras.

Bevarandestatus idag

3260 Vattendrag med flytbladsvegetation och akvatiska mossor

Nationellt

Ett fåtal vattendrag i Sverige är helt opåverkade av uttag av vattenkraft. Nästan alla vattendrag är fysiskt påverkade, historiskt av flottledsrensning och idag framförallt av skogsbruk, jordbruk och annan exploatering. Vattendragen är också påverkade kemiskt och i många fall även biologiskt (främmande arter eller fiskstammar). Höga naturvärden återfinns i älv- och bäckfåror vars förutsättningar bygger på naturlighet i vattendynamiken, naturlighet i omgivningarna och god vattenkvalitet. Vattendragen kan delas in i två typer. De kan vara lugnflytande genom de flackare delarna av avrinningsområdet och då hysa flytbladsvegetation som t.ex. näckrosor, alternativt mer strömmande med stenigare bottensubstrat och hysa olika arter vattenmossa som t.ex. näckmossor. Ibland förekommer kombinationen av de två i samma vattendrag. Gynnsam bevarandestatus för naturtypen kan upprätthållas endast om bevarandeåtgärder inbegriper angränsande strandmiljöer av betydelse för vattendraget, utökad hänsyn i tillrinningsområdet samt restaurering av särskilt värdefulla objekt.

Rattån

Rattån hyser trots viss antropogen påverkan skyddsvärda naturvärden. Åns främsta naturvärden är sannolikt förekomst av flodpärlmussla och öring. Biotopvård har genomförts för att förbättra livsmiljön för flodpärlmussla och öring. Bevarandestatusen är oklar med tanke på den svaga föryngring som flodpärlmusslan visar samt den stora variation i resultatet från elfisket. I dagsläget är bevarandemålen för bottenfauna, fisk, totalfosfor och fragmentering (vandringshinder) uppfyllda, medan övriga mål antingen saknar tillräckliga undersökningar, t.ex. turbiditet, eller inte uppfyller målen ännu.

1029 Flodpärlmussla

Nationellt

Flodpärlmusslan förekommer i rinnande vatten över hela landet. Den förekommer i både större och mindre vattendrag både i skogs- och jordbrukslandskap. Under 1900-talet har arten gått kraftigt tillbaka inom stora delar av sitt utbredningsområde. Inventeringar visar att flodpärlmusslan är försvunnen från 40-50 % av de lokaler där den fanns under början och mitten av 1900-talet. Flodpärlmusslan förekommer uppskattningsvis i 400 av våra vattendrag (2005). Trots den relativt stora förekomsten är arten rödlistad i landet, klassad till kategorin *sårbar*. Det stora problemet med flodpärlmusslan är att det i större delen av flodpärlmusslornas bestånd saknas föryngring, vilket på sikt leder till att arten dör ut.

Flodpärlmusslan finns med på den internationella rödlistan då arten minskat starkt i hela sitt utbredningsområde. I Europa har arten minskat med hela 90 % under 1900-talet. Sett i ett internationellt perspektiv utgör Sverige och angränsande länder ett kärnområde.

Rattån

Flodpärlmusslor finns i hela nedre halvan av Rattån, vissa sträckor med höga tätheter och förekomst av småmusslor. Hela Rattån utgör kärnområde för flodpärlmussla. Inventeringsresultaten visar dock på en minskning av populationen och föryngring saknas. Därför bedöms inte artens status vara gynnsam i dagsläget.

Uppföljning

För att bedöma ingående naturtyps och arts status i vattendraget krävs uppföljning av de uppsatta områdesspecifika bevarandemålen. Målen preciseras under rubriken ”Bevarandesyfte och bevarandemål” tidigare i dokumentet, medan uppföljningsmetoder och intervaller beskrivs nedan. Vid uppföljning utvärderas även befintliga bevarandeåtgärder för att se om de fyller sitt syfte. Om en befintlig bevarandeåtgärd inte har avsedd effekt kommer åtgärden att justeras och bevarandeplanen uppdateras.

Arealen följs upp vart 6:e år genom GIS-analys av ortofoto.

Bottenfauna provtas varje år enligt handboken ”Statusklassning för sjöar, vattendrag, kustvatten och vatten i övergångszonen” (2007:4).

Kontinuitet följs upp vart 12 år enligt undersökningstypen ”Biotopkartering enl. Värmlandsmodellen (2006)”.

Vattenkemi följs upp 5 gånger per år enligt kalkeffektuppföljningens handbok ”Kalkning av sjöar och vattendrag” (2002:1).

Fiskfaunan följs upp vart annat år enligt standardiserat elfiske SS-EN 14011.

Flodpärlmusslans populationsutveckling följs upp vart 3:e år enligt undersökningstyp ”Övervakning av stormusslor (2004)”.

Planerade biotopvårdsåtgärder i bäcken ska samrådas med Länsstyrelsen samt besiktigas efter genomförande.

Bilagor

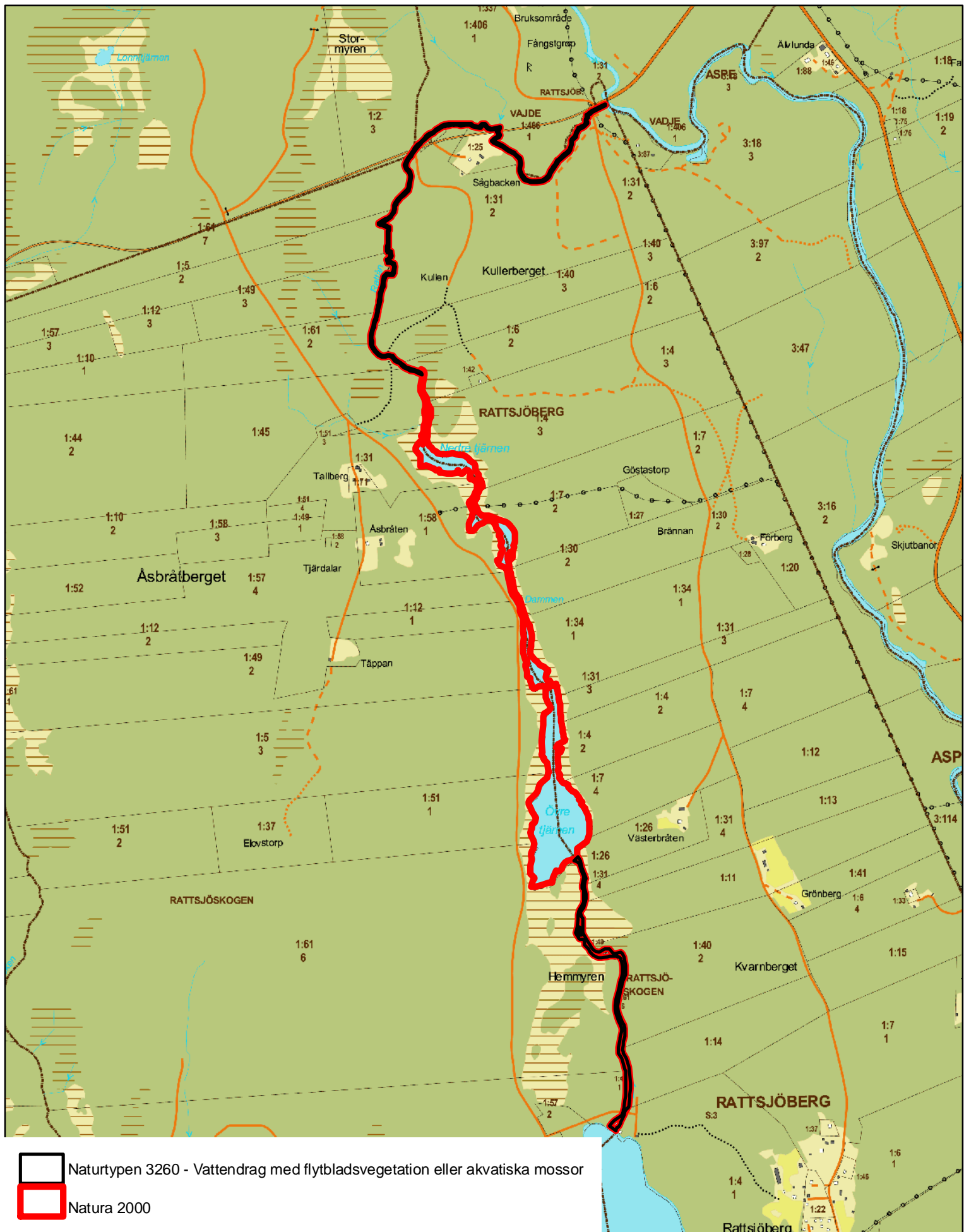
1. Karta över Natura 2000-områdets avgränsning och ingående naturtyps utbredning.

Referenser

- Johansson Bo-Erland. Uppdrag från Länsstyrelsen 2004. PM - Beskrivning av hotbild och förslag till bevarandeåtgärder och skydd för Rattån.
- Länsstyrelsen i Värmlands län. 2006. Biotopkartering av värdefulla vattendrag i Värmland 2005.
- Länsstyrelsen i Värmlands län. 2006. Databasen Värdefulla sjöar och vattendrag i Värmlands län 2005.
- Länsstyrelsen i Värmlands län. 2007. Strategi för formellt skydd av skog i Värmlands län. Rapport nr 2007:5.
- Länsstyrelsen i Värmlands län. 2007. Strategi och plan för restaurering av vattendrag i Värmlands län, Levande sjöar och vattendrag, delmål 2 (2007:21).
- Länsstyrelsen i Värmlands län. 2008. Basinventering av Natura 2000-vattendragen.
- Länsstyrelsen i Värmlands län. 2008. Kalkningsplan och kalkdatabas.
- Naturvårdsverket. 2002. Kalkning av sjöar och vattendrag. Rapport 2002:1.

- Naturvårdsverket. 2003.Handledning för miljöövervakning, undersökningstyp Biotopkartering - vattendrag 2003.
- Naturvårdsverket. 2003. Natura 2000, Art- och naturtypsvisa vägledningar, naturtyp 3260 enl. version 03-06-06 och art flodpärlmussla enl. version 03-04-16. (www.naturvardsverket.se).
- Naturvårdsverket. 2004. Handledning för miljöövervakning, undersökningstyp Övervakning stormusslor 2004.
- Naturvårdsverket. 2005. Åtgärdsprogram för bevarande av flodpärlmussla. Rapport 5429.
- Naturvårdsverket. 2007. Statusklassning för sjöar, vattendrag, kustvatten och vatten i övergångszoner. Rapport 2007:4.
- Skogsstyrelsen. 2000. Skogsbruk vid vatten. Skogsstyrelsens förlag. Jönköping.
- SS-EN 14011.2006. Vattenundersökningar – Provtagning av fisk med elektricitet. SIS (Svensk standard).

Bilaga 1. Natura 2000-området Rattåns avgränsning, samt naturtypens avgränsning.

1:15 000

